

Espanya 2008-2014: política fiscal procíclica i la trampa del rescat

Reconstruir amb dades reals de dèficit, deute i prima de risc el gir fiscal d'Espanya 2008-2014 i discutir si una política alternativa hauria sigut possible donades les regles europees de l'època.

DURADA

75 min · 1 sessió doble (o dues sessions de 40 min)

AGRUPAMENT

grups xicotets (3-4)

UNITAT 11

Polítiques econòmiques: fiscal i monetària

MATERIALS

- Fitxa del cas amb la cronologia 2007-2014 (dèficit, deute, atur, prima de risc) — s'entrega impresa o en PDF
- Accés a les sèries del Banc d'Espanya (bde.es) i AIREF per verificar dades
- Calculadora o full de càlcul per als càlculs del multiplicador
- Plantilla DIN-A3 «quadre de comandament fiscal» amb quatre columnes (diagnòstic · objectiu · instrument · risc)

ENCAIX CURRICULAR · Sabers D.1, D.2, D.3 · Comp. específiques CE5 · Comp. clau CCL, CPSAA, CC, STEM

Plantejament

Espanya va entrar en 2008 amb una de les posicions fiscals més sòlides de la zona euro: superàvit públic de l'1,9 % del PIB en 2007, deute públic del 35,8 % del PIB. Set anys després, en 2014, el dèficit era del 5,9 %, el deute públic del 100,4 % del PIB, l'atur tocava el 24 % i l'Estat havia signat en 2012 un memoràndum de rescat bancari amb la troica per valor de 100 000 milions d'euros. Què va passar entremig? I, sobretot, quant d'aquell deteriorament es va deure a la crisi i quant a les decisions de política fiscal que es van prendre mentre la crisi estava en marxa?

L'activitat reconstruïx el cas amb dades reals, identifica els dos punts d'inflexió —maig de 2010 (carta del BCE i gir de Zapatero) i juliol de 2012 (rescat i «whatever it takes» de Draghi)— i posa els grups a discutir si una política fiscal contracíclica era operativament possible donades les regles europees de l'època, connectant amb la unitat 11 (multiplicador, dèficit, deute, regla fiscal europea, dilema del BCE).

Objectius didàctics

- Distingir en dades reals una **política fiscal procíclica** (ajusta quan l'economia cau) d'una **contracíclica** (estimula quan l'economia cau) i entendre quines conseqüències té cada elecció.
- Aplicar el **multiplicador de la despesa** a un escenari realista de retallades de 50 000 M€ i estimar l'efecte sobre el PIB i l'atur.
- Connectar l'episodi espanyol amb els conceptes del llibre: **dèficit estructural vs cíclic, regla fiscal europea, prima de risc, dilema creixement vs estabilitat de preus** del BCE.
- Argumentar una posició raonada sobre si l'ajust va ser inevitable o evitable, separant el pla **positiu** (quins efectes va tindre) del **normatiu** (què s'hauria d'haver fet).

Dades del cas (a entregar en fitxa)

ANY	DÈFICIT (% PIB)	DEUTE (% PIB)	ATUR (%)	PRIMA RISC BO 10A (PB)
2007	+1,9 (superàvit)	35,8	8,2	~10

2008	-4,4	39,7	11,3	~80
2009	-11,3	53,3	17,9	~60
2010	-9,5	60,5	19,9	~250
2011	-9,7	69,9	21,4	~400
2012	-10,7	86,3	24,8	~640 (juliol)
2013	-7,0	95,8	26,1	~250
2014	-5,9	100,4	24,4	~150

Fites clau:

- **Maig 2010** — Carta del BCE (Trichet) al Govern espanyol. Retallada salaris funcionaris (-5 %), congelació pensions, retirada xec-nadó.
- **Setembre 2011** — Reforma exprés de l'article 135 CE: prioritat absoluta al pagament del deute.
- **Juliol 2012** — Rescat bancari (MoU amb la troica, 100 000 M€ màx., FROB-Sareb). Pujada de l'IVA al 21 %.
- **26 juliol 2012** — Draghi a Londres: «*whatever it takes*». Cau la prima de risc sense tir de bala.
- **2012-2014** — Tres exercicis de consolidació fiscal (retallades acumulades ~50 000 M€).

Passos

1. **Lectura individual i verificació (15 min).** Cada alumne llig la fitxa, verifica almenys una dada en bde.es o AIREF i anota dues preguntes que li sorgisquen.
2. **Reconstrucció cronològica en grup (15 min).** En grups de 3-4, situen les fites sobre una línia del temps en DIN-A3 i marquen on, segons ells, la política fiscal passa de contracíclica (2008-2009, Pla E) a procíclica (a partir de maig 2010). Justificació en una frase.
3. **Exercici numèric — multiplicador (15 min).** Suposant un multiplicador fiscal realista per a l'Espanya 2012-2014 de **0,9** (estimació FMI ex-post; recordar que en recessió amb tipus pròxims al límit inferior els multiplicadors són més alts que els del llibre), calculen quant PIB es va perdre pels 50 000 M€ d'ajust acumulat. Comparen amb la caiguda efectiva del PIB en el període (~5 % acumulat) i discuteixen quina porció del retrocés s'atribuïx al propi ajust.
4. **Quadre de comandament alternatiu (15 min).** Cada grup emplena la plantilla del «quadre de comandament fiscal» amb la política alternativa que defendria per a maig de 2010: diagnòstic, objectiu, instrument concret i risc assumit. Restricció dura: la política havia de ser **compatible amb les regles europees vigents en 2010** (Pacte d'Estabilitat pre-2024). Això força realisme.
5. **Posada en comú i debat (15 min).** Cada grup defén el seu quadre de comandament en 90 segons. Es contrasten respostes. El professor tanca reprenent dues preguntes: fins a quin punt el rescat de 2012 estava ja escrit en maig de 2010? Quin paper va jugar el BCE de Trichet enfront del de Draghi?

Criteris d'avaluació

CRITERI	DESCRIPCIÓ	PES
Maneig de les dades reals	Verifica fonts, no confon dèficit amb deute, llig bé la taula	20 %
Aplicació del multiplicador	Calcula correctament i comenta la incertesa del valor de k	25 %
Qualitat del quadre de comandament alternatiu	Diagnòstic, instrument i risc coherents i compatibles amb regles de 2010	30 %
Argumentació oral en el debat	Distingix pla positiu del normatiu, respecta altres posicions	15 %

Variants i extensions

- **Variant curta (45 min):** suprimir el pas 4 i centrar el debat en si la política de 2008-2009 (Pla E) va ser eficaç o balafiadora.
- **Variant llarga (projecte, 2-3 sessions):** ampliar el cas a una comparació amb Portugal (rescat complet 2011) i Irlanda (rescat 2010), preparant una presentació de 10 minuts per grup.
- **Variant normativa:** organitzar un debat formal estructurat amb dos equips —«l'ajust va ser inevitable» vs «l'ajust va ser evitable»— moderat pel professor, amb torn de rèplica i tancament escrit de cada alumne.
- **Connexió amb la Unitat 8 (AD-AS):** representar gràficament l'efecte de l'ajust 2010-2014 sobre el model AD-AS i marcar on se situa Espanya en el tram de l'AS.
- **Connexió amb la Unitat 10 (sistema financer):** aprofundir en el rescat bancari, FROB, Sareb i per què la crisi bancària es va transmetre al risc sobirà (bucle diabòlic).